

בן אסיה אנוכי!

השואה שירדה על ערביי פלסטין, כתוצאה ממלחמת-האחים של עמי הארץ. ראשד היה רק בן 11 כשפרצה המלחמה, אולם דעותיו על סיבותיה מגובשות:

אשביע את אמריקה בחלומות בניה / לרוסיה אקרא בשם מנהיגיה ונביאיה / לצרפת בשם מורדיה, מסחרריה / לאנגליה בשם נושאת כתר וצאליה / הלא נמאס לכן לבשל השואה בניינוס?

לראשד אין פתרון לבעיית היחסים בין ערבים וערבים. איני פוליטיקאי, הפליט. באמתחתו הוא נושא שיר, מוקדש לילדי שני העמים בארץ, אותו כתב אחרי ביקור בתלאביב: "עודני רואה רקיע מלא עיניים חולמות / כחולות וסחורות, מבריקות בפנים סחייכות / ... עוגות גדולות ... שפתיים עדינות / ותינוק צמא רדתי ביום שרב / ונערה שחומת-פנים חולמת על חלבו / התינוקות ... פרחי ארצי החרוכה / ברק ... בפניהם שני כוכבים / ובכל יד עונה או שתיים. / למענם זמטן העוגות אשר לשלונם ... המוות ... הוא בא לבקרנו / לפני עשר שנים נכנס אל ביתנו / הוא הלך - ועמו גאזי אחי שלא חזר. / גאזי הצעיר, כרבים מסך היה שחרחר / את שיחתו שכחתי, בכס מצאתי חזרה / אבל לא שכחתי את אמי חבוכה, אבי סרניעה, והיא צועקת טוב / למען ישמחו אסחותיכם - אסירה לשלום."

סינייה - סמל למזרח

לפני שנתיים לקח ראשד הלוואה של 400 ל"י, הוציא על חשבוננו ספר שירים קטן, עם השחר. הוא הדפיסו בדפוס הבישוף הכיס בנצרת ב-1957 טפסים, מכרם בעזרת ידידיו מבית-הספר, שהלכו מבית לבית. תוך שבוע אולו כל הספרים. לראשד עצמו לא נשאר אפילו טופס אחד. אולי הדפיס כמות כפולה, היה מוכר גם אותה. אולם חסרו לו הניסיון והבטחון העצמי.

רק לעתים רחוקות נוסע ראשד העירה, לקבל את משכורתו. כמו כל המשכילים הערבים, אינו מקבל ספרים חודשים בערבית. תחת זאת הוא מרבה להאזין לרדיו. משם הוא שואב את ידיעותיו על העולם, על הנעשה ביבשת האסיאתית, שהוא מתגאה בה, ועל המהפכה העוברת כעת על המרחב הערבי מסביב. הוא ערדנו מאמין כי יש במרחב זה מקום לשותפות עברית-ערבית. כתב הוא, למקרא הסיפור על האסופית סינייה בהעולם הזה (1962):

"סינייה אינך תינוקת יחידה / את סמל לרבים, מוכי כאבו / את המורה, המאמין והכופר / פניו מגוללות בדם / סינייה - אילו הסכים המוות / לקבל אותי ככופר ... אני מסכים

... הוי לפיד שואת-המלחמה! הוי צמח שרכש את לב האהבה / מי את? באיזה שביל / מחפש אביך את התקווה / אותך את אמןך את חלוםך / שברך ממנו בשדהו / אולי היית לו תינוק יחיד / אולי הוא מת ללא מענה / יתכן שעודנו משוטט / מחפש תשובה לשאלה?

... אם ישאלוך מי אמןך? / עני בשמחה: / אמי האהבה שבלבבות / ומשפחתי דרי האהלים ...

שיר זה, המוקדש לזכר בכר ולרעייתו, יופיע בספרונו הבא של ראשד, קליעים, בצד השיר על בני אסיה. שניהם יחד מסמלים את התהייה העמוקה בלב הדור הערבי הצעיר בישראל, החי ללא שרשים במציאות ברורה כלשהי, בין הבטחות ישראליות וגזרות המימשל הצבאי, שידורי קול ערב ומחטת איסראיל. רבים מבני גילו של ראשד בחרו בפתרון קל, עברו את הגבול לירדן ולמצריים. אחרים, כמו ראשד, סירבו לנטוש את אדמת אבותיהם, עודם מקשים להשתלב בחיי ישראל. אולם הם יוכלו לעשות זאת רק כערבים, בעלי גאווה לאומית.

לרוע חמול, אין ממשלת ישראל יודעת מה לעשות בדור ערבי חדש זה, שאותו הלאומית מתגבשת והולכת יותר מאשר בכל ארץ ערבית. השלטון אינו מבין אותה, חושד בו ואף חושש מניו. תחת להפוך צעירים כמו ראשד חוסיין לשותפים במדינה, הוא עושה את הכל כדי לדחפם בהדרגה לזרועות האויב.

בין שני הכפרים הקטנים, שרוב תושבי ישראל אף אינם יודעים את שמותיהם, הוא עולמו. פעם הגיע ראשד רחוק יותר. אביו שלח את הבן הבכור לנצרת, לסיים את לימודיו התיכוניים. אחרי שגמר את בית-הספר היסודי באום אל-סאתם הסמוכה. הנער הצטיין בלימודים, אך לא הרבה לבקר בבתי-הספה, כמנהג חבריו. הוא הסתגר בחדרו השכור, העלה את מחשבותיו על הגירה. ככל משכיל ערבי נמשך אל השירה. את פרי עמלו קרא באוזני חבריו.

כשהגיע שמעו של הכפרי הצעיר למישל חדאד, מורה נצרתי המוציא לאור, בשעות הפנאי שלו, ירחון ספרותי בשם אל-מוג'תמע ("החברה") הוזמין את שיריו. ראשד התלהב, שלח מיד צרור אירי. השירים הראשונים הפיצו את שמעו בכל הצעיר הערבי הארצישראלי, מנותק מן הסמכות הערבית של המרחב והגאלץ להסתפק בתוצרת המקומית. ראשד עבר גם לכתיבת סיפורים קצרים, שיריו הועתקו בעותקים אחרים. מעולם לא קיבל פרטה של שכר-סופרים.

נערות ללא שמות

שובימה לא נמשך ראשד למסלגותיו. גם מק"י, המסלגה היחידה הפועלת ברצינות בציבור הערבי, לא הלהיבה אותו. "אסור להאמין להם", הקומוניסט אינו דומה לאדם אחר. הוא רובוט. הוא חושב לפי קו שאחרים מברסטים עבורו."

הצעיר הביישן כתב על הנערות החמדות שראה, על אותן שבאו לפגישות בסתר, ועל אותן שלא באו. שירים רבים הקדיש לשמלות ירוקות או כחולות. מעולם לא העז להזכיר במפורש שם של נערה, כי רמו קל שבקלים היה עלול לגרום לו צרות.

פלוגייתו עיניך מפרחי האיר / האס פורחים פרחי תאיר בחורף / חלואי ויכולתי / הייתי מחזיר לאיר את פרחי / ומעמיד שומר על שער גניו, / לבל יטבעו אחרים במטר עיניים הפרחוניות ...

אולם ככל ערבי, אין ראשד יכול להתרחק לאורך זמן מן

משורר ראשד חוסיין. המוות ביקר בביתנו ...

ה יח זה כינום רגיל. סופרים ומשוררים קראו את יצירותיהם, עסקנים פוליטיים השמיעו את נאומיהם באלם הקולנוע הנצרתי (העולם חוז 1061). תושבי העיר, משכילים מבני הכפרים ומשלחת של פעילי מק"י, חיכו לסיום השיגרה.

לפתע התחשמלה האווירה. צעיר גבוה, צנוע ונחבא-אל הכלים, חבוש כמיה לבגה של ערבי כפרי, קרא שיר. מעטים ידעו את שמו. אך תוך דקות מעטות הפך לגיבור הכינוס, כשוקק לתוך החדר את קריאתה-הקרב: "אנא מן אסיה!" ("אני מאסיה!") עצר הקהל את נשימתו. היה זה כאילו גילו לפתע תגלית גדולה - את שאיפתם הכמוסה, את גאונתם הלאומית, את יעורם בחיים.

הצעיר לא היה פעיל מסלגתי. לא היתה בפיו בשררה פוליטית כלשהי. הוא הלהיב את הקהל הערבי בקולנוע אמפירי מפני שמדבריו בקע קולו הבלתי-מוזיף של הנוער הערבי שדל בישראל, כפי שהוא מתגבש בכפרים הגידחים של המשולש והגליל, הרחק מכל און עברית.

כור מחצבתם של טורריסטים

עיריך של ראשד חוסיין על גדולת יבשת אסיה היה משוט וכן. לא היו בו סלטולי המלים, שהיו אהובים על המשוררים הערבים הקלאסיים, גם לא ההצטעצעות בסגנון מלאכותי שהיא מכת המשוררים הערבים הצעירים. כי בניגוד למשוררים של נסיה, היה לו מה לומר:

"מן אסיה אנא! ארץ חדס והתקווה, / ארץ הגבורים, המורדים בפסקי-דין החיסטוריה, / ארץ חחוס, כור מחצבתם של טורריסטים, / מולדת המורדים בשלטון ובאולחיו. / בן אסיה אנוכי, בן אפר חאסה, בן להבות האהבה. עודני זוכר את היום בו הושפתי ידי לעולם / אדם אנוכי, קומן וברכוניו / צוחקים היו. בן-הסירוף - כך כינוני, / עבד בן עבד, שתוקף / ... היום הם עומדים בתור נוסק את יד."

עצורה היתה שירתי. היא נמסה בבכי. / נבי תתכופף מרוב דאגתם. / השמש, שחורה הייתה. חשך אורה. / אך עתה העיניים סביבי מבריקות בגאוחו / על כנפי החיסטוריה אסריא לרקיעו

אתמול הם ראו רק את אוצרות מולדתי. / ראה לא ראו את היתומים, מזי הרעב / החמונים אכולי הקדחת / מחס הטרוד מבסס. / חיוס על אפס הכירו בגדולת אסיה. / בן אסיה אנוכי ומערות העמים המשוועבדים / מן הארץ בה נמצאו עמודים לתלית כל מורד. / לבבות העמים נספרו באש הגעועים / עיניהם נעצמו על חולות הכלימה. / חיוס בכל יד טילון נחלות.

אתמול היתה אסיה ילדונת חמדוה / באחד חפרברים שיחקה לה / עתח עזבה את מנרס הטיחשים / שטורים בגבורה היא מכתביה לחיסטוריה / ביד של ברזל היא סקיסה על שטרי השחר.

הוי אסיה / בית-חרושת לגיבורים בית-קברות לזרים / מזני ארנמן הדמים, חרבות-מוות למתקפיים / אפריקה שמעה - יצאת לדרוס הופשעים / תנה אלגיר - לפיד אדום סבעיר את שירתי. / יא אסיהו אין קונים בכסף את בני החיים.

יא אסיהו לעסת את רעבך מאות בשנים / חיוס קמו המורדים, את דמעותיך מנבבים / מה גדולים המורדים, הנרות סדליקים / מה סתורים חתינוקות, בנן משחקים / את כולם טוביל נהרו אל חוף הסבסחיים ...

בן חנווני המכות

ה צעיר השולח את מבטו השירתי אל מרחבי אסיה, חי בעולם הצר של ערבי כפרי בישראל. מדי בוקר קם ראשד חוסיין, בן 22, והולך בגלל מכפרו מוסמוס שבמשולש, בו מחזיק אביו חנות מכולת, לבית-הספר בכפר משירפה, מרחק חצי שעה, שם הוא עובד כמורה. השטח

• השירים תורגמו על-ידי טטאלח מנצור.

בנימח סחות ידידותית. הדברים פגעו קשות באברהם, אשר כל גאונתו היתה על יהדותו. אולם הוא הבלגה, לא הגיב אפילו כאשר סביה החל לקלל גם את אשתו, סיפר אבי רהם: "היא היתה הולכת לשוק לקנות דברים, והוא היה רודף אחריה וצועק לה: 'ערביה! תסתלקי מפה! אתם ערבים, אין לכם מה לעשות אצל היהודים!'"

סביה לא הסתפק בקללות. לפני שלושה שבועות, כמוצאי-שבט, ראה את אברהם ב"בית-הספה בכפר. הוא התקרב אליו, מאחורי גבו, החל להכותו במקל. סיטר השבוע אברהם איבנו פכני שופט השלום הרחובותי, חיים אלוף: "ישבתי בבית-הספה על המר פסא, עם הגב אל הרחוב, ודברתי עם שני חברים שלי. נפתע קיבלתי מכה. עם מקל על הגב. גיתרתי ממקומי ורצתי לתוך (המקום בעמוד 12)

בן אברהם איבנו. הוא אפילו התגייר. אברהם היה מאושר כאשר החל עובד במקצועו כנהג, התקבל לקואופרטיב של נהגי-משא ברחובות. בהשפעת התנ"ך, אשר כה אהב אותו, נשא אברהם איבנו לאשה את ארה, השלים את סדרת דפויות התנ"ך בביתו, כאשר קרא לבתו רחל.

"לך לך!" לא עבר זמן רב, ועל כנד העיב על האידיליה הכמעט-תנכ"ית. במסגרת העלייה החדשה הגיע לכפר גם סביח כלפית. סביה, בעל השיער המשומן והמכס הנוקב, החל להציק בקביעות מרגיזה לאברהם איבנו. אפילו בקשותיו החוזרות ונישנות של אבי רהם, אשר כל הופעתו אומרת כוח, לא השפיעו על סביה, שהמשיך לקרוא לעבר אברהם: "ערבי, הסתלק מפה!" ועוד קללות בנוסח דומה. כמו חקדוש ברוך הוא בתנ"ך, אמר לאברהם איבנו "לך לך!" - אולם

שהיננו חבר-מסלגה, לא צירף השלם את בוליהמס אל תלוש-המשכורת. כי אדם ש אין לו פקס-חבר, אין לו היכן להדביק את הבול.

דרכי אדם
עלילות אברהם איבנו

כאשר אך החלו המאורעות הראשונים של תחילת מלחמת-העצמאות, ארנו ערבי הכפר עקיר, לד רחובות, את מטלטליהם, ברחו עם משפחותיהם לרצועת-עזה.

צעיר ערבי אחד היה שונה מיתר בני כפרו. הוא הצליח לשכנע את בני משפחתו להישאר בכפר, למרות הפחד הסבעי מפני צורת החיים החדשה. כי-הצעיר אהב את העם הערבי, נא עברו אל שבעות מספר, וגם הוא נסחף ברומ, עירב את שמו לאברהם

והצביע על תלוש-המשכורת שקיבל לפני דקות אחדות.

שני הסעיפים הוערים שהעלו את חמתו של הפועל אטון, היו: זכיני 650 פרושות, על חשבון מסי-החבר למסלגת פועלי ארץ ישראל, וסכום של חצי לירה "תרומה" למען מועדוני מפא"י ביישובי עולים.

לכעסו של הפועל אטון היתה סיבה הגירי צית: הוא לא היה חבר מפא"י, לא ראה כל צורך לשלם מס-חזון עבור חזון שאיבנו שותף לו. הוא הגיש לשלם את בוליהמס שקיבל יחד עם התלוש, ביקש ממנהל ה"עבודה לראובן החזרות כספו.

זה יהיה בסדר" הבטיח לו המנהל. כע" בור חודש הבחין משה כי שני סעיפי הניכויים עדיין קיימים. הוא התלונן שנית, והפעם הביאה תלונתו לתוצאות. החורש שוב ניכו לו את מסי מפא"י אך מאתר שהצהיר